

Ur *Internationalen* 23/1995

Intervju med Ernest Mandel¹

Solidaritet utan gränser är vår enda chans

Ernest Mandel (1923-1995) gick med i den socialistiska världsorganisationen Fjärde internationalen 1940, vid 17 års ålder. Under andra världskriget deltog han i motståndsrörelsen mot den nazistiska ockupationen av hemlandet Belgien. För detta greps han av Gestapo och sattes i läger. Ernest Mandel var en av ledargestalterna i Fjärde internationalen och framstående ekonom. I denna intervju ger han sin syn på kapitalismens kris och utsikterna att finna en väg ur krisen.

– *En del siffror tyder på en konjunkturuppgång. Är denna uppgång verklig och visar den i så fall på en långsiktig återhämtning för den kapitalistiska ekonomin?*

– Man bör skilja mellan två olika sorters förändringar i den kapitalistiska ekonomin. Här finns inte bara de korta cyklerna, men också det som kallas ”långa vågor” av expansion eller tillbakagång.

– Den kapitalistiska ekonomin präglades från 1949 till skiftet mellan 60- och 70-talet av en lång våg av expansion. Den långa våg av tillbakagång som inleddes 1973 utmärks av att de arbetslösa skara ständigt växer, oavsett vad som händer i ekonomin.

– Siffrorna kan diskuteras, alla vet att de officiella siffrorna inte stämmer. Min uppskattning, som delas av många i den internationella fackliga miljön, är att de arbetslösa i de imperialistiska staterna idag är fler än 50 miljoner och att siffran kommer att stiga oavbrutet. I tredje världens länder räknas de arbetslösa i hundratals miljoner.

– Till de arbetslösa ska läggas de utslagna, de marginaliserade, de eländiga, de som kallas ”nyfattiga”. Deras antal räknas också i miljoner, och ökar oavbrutet. För att inte tala om tredje världen där misären snarare är regel än undantag.

– Man får gå tillbaka till depressionen i början av 30-talet för att finna liknande fenomen. De som lever under fattigdomsstrecket i de imperialistiska staterna utgör, med vissa undantag, mellan 10 och 30 procent av befolkningen. Men de länder som idag utgör undantagen, jag tänker på Schweiz och Sverige, kommer inte att vara några undantag så länge till eftersom det rör sig om globala fenomen. Det är den kapitalistiska ekonomins oförmåga att bromsa denna utveckling som gör det befogat att använda begreppet en lång våg av tillbakagång.

– I tredje världen, Östeuropa och Ryssland åtföljs denna utveckling av ett katastrofalt fall för levnadsnivån. I vissa länder ser vi en ökning av barnarbetet, ett slags slavarbete under förhållanden som det gör ont i hjärtat att höra om.

– Allt detta utesluter inte, och det är viktigt att inse, en konjunkturcell rörelse inom den långa vågen av tillbakagång. Den långa vågen av tillbakagång innebär inte ett oavbrutet fall produktionen. Goda och dåliga konjunkturer avlöser ständigt varandra.

– Just nu ökar produktionen i en rad imperialistiska länder. Det ger den fackliga rörelsen möjligheten att följa de tyska metallarbetarnas exempel. Att säga: ”Produktionen ökar, era vinster ökar, vi vill ha vår del av kakan”. Nu är rätta tiden att ställa krav.

– I stort förändrar dock denna korta konjunkturcykel ingenting. Grundproblemet kvarstår. Det finns idag ingen enkel och smärtfri väg ut ur den långa vågen av tillbakagång. Så vitt man kan

¹ Intervjun gjord av Gabriel Maissin, och publicerad i belgiska tidningen *La Gauche* 8/1995

bedöma kommer den att fortsätta förbi sekelskiftet. Man ska aldrig säga aldrig, men för tillfället finns det inget som talar för en grundläggande omsvängning.

– *Ligger det inte en motsättning i de höga vinsterna? Hur kan företagens vinster öka så kraftigt utan att de påverkar utvecklingen på lång sikt?*

– Förklaringen är enkel. Det är den kapitalistiska regimen förbannelse. En verklig ökning av investeringarna, och därmed möjligheten till en varaktig tillväxt på lång sikt, förutsätter två saker: ökade vinster, men också en växande marknad.

– Den kapitalistiska regimen fungerar inte utifrån statistik om ekonomin i stort. Varje vara är specifik och det krävs att den möter en specifik efterfrågan. De som tillverkar verktygs- maskiner arbetar inte för de konsumenter som köper tofflor.

– Här står vi inför ett nytt teoretiskt problem som vi bör forska i. Hittills har marxister, Fjärde internationalen inberäknad, ägnat detta alltför liten uppmärksamhet. När man talar om ekonomins globalisering låtsas man att det rör sig om ett närmast magiskt fenomen, långt ovan relationerna mellan människor. En av Marx' och marxismens stora bedrifter var insikten att till grund för varje ekonomisk utveckling, varje ekonomiskt system, alla grundläggande socioekonomiska förhållanden, låg relationerna mellan människor.

– Vad är det då som har hänt? En allt snabbare internationell koncentration av kapitalet har ägt rum. Denna utveckling har följts av en rad andra fenomen vars omfattning man måste inse...

– Först och främst ser vi ju vad jag skulle vilja kalla ”pengarnas återprivatisering”. Det är följden av den enorma styrkan hos de multinationella företagen, vilka blivit storkapitalets främsta, om än inte enda, organisationsform. Och som alltmer undflyr kontrollen från vilken regering det än månade vara. Nedmonteringens och avregleringens politik, som den Reagan och Thatcher fört, är inte orsaken till detta fenomen, utan dess konsekvens. De har helt enkelt insett hur lite de kunde göra och har försökt utnyttja detta faktum mot arbetarklassen och arbetarrörelsen, mot de fattiga och de utslagna.

– Låt mig ge ett exempel som visar på vidden av detta fenomen. Man vet inte storleken på det kapital som rör sig på den internationella scenen. Och då handlar det inte om en felmarginal på några procent, utan om att man inte känner omfattningen på miljardtals kronor när. Det man inte känner till kan man naturligtvis inte heller kontrollera. Så länge den långa vågen av expansion varade var detta fenomen begränsat. Men från den stund ekonomin gick in i den långa vågen av tillbakagång har två fenomen samverkat. Å ena sidan sitter de multinationella företagen på enorma tillgångar, å andra sidan är de produktiva investeringarna hårt begränsade.

– Under dessa förhållanden har det uppstått vad jag kallar en överlikviditet. En stor mängd kapital har förts över från produktiva investeringar till spekulation. Idag kan man på elektronisk väg på ett ögonblick flytta kapital över hela världen. Varje arbetsdag gör valutahandlarna affärer som motsvarar ett helt års världshandel!

– Denna extremt höga likviditet har dessutom förstärkt ett fenomen som redan tidigare varit synligt. Efterkrigstidens kapitalistiska ekonomi kastade sig in i expansionen på ett hav av skulder. Den internationella skuldsättningen var kolossal.

– Alla talar om tredje världens skuld. Men denna skuld utgör bara 15 procent av den totala skulden! De kapitalistiska företagen har skulder, kapitalisterna har skulder, hushållen har skulder och även de regeringar som inte hör till tredje världen har skulder. Sammantaget rör det sig om ofattbara siffror. Idag räknas skulden i triljoner dollar. Här har vi ännu ett skäl till

varför det inte går att skönja någon enkel och smärtfri väg ut ur den långa vågen av tillbakagång.

– När man talar om multinationella företag bör man akta sig för att se dem som ett ”block”. I själva verket är de ständigt i luven på varandra. Utveckling går mot allt förre och större multinationella företag. Det sägs ofta att 600 företag dominerar på världsmarknaden. En del förutspår att de inom några år kommer att vara endast 100. Vid en första anblick kan det låta som en överdrift, men vem vet?

– Dollarn befinner sig i fritt fall. Och avsaknaden av en allsmäktig imperialistisk makt gör att världens borgare sinte förmår presentera några lösningar. G7-gruppens möten slutar allt som oftast med ett konstaterande av kraftlösheten. Man lyckas inte fatta något beslut.

– I vår rörelse brukar vi säga att arbetarklassen drabbats av en ledarskapets kris. Men nu ser vi hur en ledarskapets kris drabbat även borgarklassen. Och det är ingen liten kris. De står inför ett fruktansvärt val. Här finns förklaringen, i sociopolitiska termer, till varför det just nu inte går att skönja någon enkel väg ut ur dagens långa våg av lågkonjunktur.

– Kapitalisterna måste bestämma sig: Hur långt vågar de driva offensiven mot arbetarna och fackföreningarna? Går de för långt riskerar de att provocera fram en mycket kraftig motstöt från de utsugna och de förtryckta. Borgarklassen är splittrad på denna fråga.

– Situationen kan utvecklas i två olika riktningar. Idag är de utsugna och de förtryckta på defensiven. Men vinner de några stora försvarsstrider kan de gå till offensiv, det är alls inte uteslutet. Däremot är även den motsatta riktningen möjlig: En ny våg av arbetslöshet, en ny skamlig kapitulation av arbetarklassens ledning inför kapitalets åtstramningsoffensiv kan försvaga arbetarklassens förmåga att försvara sig.

– Då kan extremhögern bli ett verkligt hot. Inte nödvändigtvis i en fascistisk form, det vet ingen något om, men åtminstone en kvalitativ förstärkning av den starka, förtryckande, staten. Det är alltså inte läge för någon överdriven optimism, läget är inte ljust.

– Det finns ytterligare en aspekt: Det vi inom Fjärde internationalen kallar socialismens universella trovärdighetskris. Sent omsider har arbetarklassen blivit varse misslyckandet för stalinismen, post-stalinismen, maoismen, socialdemokratien och den låtsasprogressiva nationalismen i tredje världen. Och nu kan den inte se någon trovärdig kraft till vänster om alla dessa rörelser sin skulle kunna genomdriva antikapitalistiska lösningar i världsskala.

– Motståndsrörelserna är därför utan kontinuitet, men ibland med en aldrig tidigare skådad bredd. Och det gäller inte bara arbetarna. När högsta domstolen i USA lagstiftade mot aborträtten demonstrerade en miljon kvinnor!

– En viktig faktor är att allt fler säger: ”De där uppe är korrupta och inkompetenta”. Korrupta, ja det väl varenda barn! Men inkompetenta, där har vi något nytt. Än så länge är det bara en liten minoritet av arbetarklassen som tycker så, men den teknologiska utvecklingen bidrar till detta. Hyperkvalificerade arbetare har en känsla av att de vet mer om hur företaget fungerar än chefsingenjören, för att inte tala om direktören.

– Ett exempel: under den tyska metallstrejken räknade fackföreningen, som för övrigt är världens rikaste, snabbt ut att en sex månaders strejk med tre miljoner arbetare skulle tömma kassan. Således valdes ett antal företag vars produktion är avgörande för produktionen på många andra företag ut. På dessa företag valdes bara vissa verkstäder ut. Verkstäder om ofta inte sysselsatte fler än sex eller sju av företagets anställda, men som vid ett stopp kunde förlama hela företagets produktion.

– Men finns det inte en motsättning mellan mobiliseringen av dessa nya skikt inom arbetarklassen och den situation som klassen som helhet befinner sig i: Hög arbetslöshet och en utbredd känsla av att det inte finns några möjliga lösningar. Samtidigt som denna del av arbetarklassen kan inse systemets sårbarhet eftersom de ser den, finns det en växande känsla av maktlöshet. Det är en mycket märklig situation.

– Jag upprepar: Den globala situationen är dålig. Det är kapitalisterna som är på offensiven. Vi är på defensiven. Men vi är inte maktlösa. Och som avslutning vill jag betona en idé som vår rörelse ofta använt, särskilt i fråga om tredje världen, men som vi borde utvidga och göra allmän: solidaritet utan gränser. Det bör vara vår ledstjärna.

– Jag kan ge många exempel: Arbetare och arbetslösa som tar kamp tillsammans. I Frankrike har en sådan rörelse redan sett dagens ljus. Att försöka trygga broar mellan olika rörelser är oerhört viktigt. Även kvinno- och miljörörelsen måste införlivas.

– Vi måste anstränga oss, det är mycket svårt men inte omöjligt, att gå emot de multinationella storföretagens strategi att utlokalisera industrier. Här krävs en internationell strategi av samråd och gemensamma aktioner. Först av arbetare och löntagare i samma bransch och så vidare. Det är inte enkelt. Jag är helt på det klara med svårigheterna. Men det är inte omöjligt. Och det är enda sättet att parera den nationalistiska och protektionistiska reaktionen.

– Ibland hörs invändningen att man på detta sätt motarbetar industrialiseringen av de länder i tredje världen som idag ”tjänar” på utlokaliseringen. Det stämmer inte. I själva verket handlar det om en annan strategi för utveckling och modernisering av tredje världen. En strategi som inte bygger på export av billig arbetskraft, utan grundas på expansion för den inhemska marknaden och ökar välstånd för befolkningen.

– Skulderna måste avskrivas. Den negativa utvecklingen av handelsrelationerna måste motarbetas. Och en rad andra viktiga faktorer måste tas med i beräkningen. Det är en vision som för mig inte framstår som orealistisk. Svår, ja visst, men inte orealistisk.

– Utan dessa betingelser kan varken arbetarna eller borgarna genomföra sin lösning på krisen för mänskligheten, Istället får vi en utdragen period av kriser. En global oreda där de viktigaste samhällskrafterna så småningom kommer att försöka driva igenom villkor som motsvarar deras historiska intressen. Och allt detta mot en bakgrund som vi bör vara medvetna om och som är det främsta argumentet för socialismen.

– Det handlar om det allt allvarligare hotet mot människans överlevnad som art. Hotet från kärnkraft och kärnvapen, det militära hotet, hotet från de sjukdomar som följer i spåren av fattigdomens och den globala oredans utbredning.

– Det finns ingen lösning inom det kapitalistiska systemet. Krisen för mänskligheten fordrar ett nytt samhälle, en ny civilisation.

Översättning: *Kalle Lindberg.*